

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Art. 8. Utrùm Eusebius Cæsariensis fuerit Arianus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

S. Athan.
1 de Syn.

Decima sexta est ea, quam Auxentius Mediolanensis Valentiniano obtulit Mediolani anno 364. & quæ Blasphemia Auxentii inscribitur, & refertur in calce libri S. Hilarii contra eundem Auxentium. In ea sic loquitur Auxentius: *Credo in unum solum verum Deum Patrem omnipotentem, invisibilem, impassibilem, immortalem: & in Filium ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, ante omnia secula, & ante omne principium natum ex Patre Deum verum Filium ex vero Deo Patre... Duos autem Deos nunquam predicavi: nec enim sunt duo patres, ut duo dii dicantur, nec duo Filii, sed unus filius ex uno patre, solus à solo, Deus ex Deo, sicut scriptum est: Unus Pater Deus ex quo omnia, & unus Dominus Jesus Christus per quem omnia: propter quod & unam deitatem predicamus.*

Hilar. lib.
contra Aux.
gen.

Hæc autem formula, artificiosè conscripta, satis apertè Ariana est: in ea enim Auxentius hæreticus satis apertè proficitur solum Patrem esse verum Deum, eum ait se duos Patres nunquam predicasse, & unam deitatem se prædicare, quia scriptum est, Unus Pater Deus ex quo omnia. Præterea in hac formula nihil dicit de Filio, quod de aliqua creatura dici non possit in aliquo sensu; & cum dicit Dominum nostrum Jesum Christum natum esse ex Patre Deum verum Filium, ludit in hac voce, *verum*, eam non ad Deum, sed ad Filium referens, ut observat S. Hilarius. Illustret tamen Valentiniano, à quo ut Catholicus exceptus est, frustra reclamante Hilario, qui Mediolano excedere jussus est, & coactus.

Apud Hil.
lib. 12. c. 14.

Decimam supremam & ultimam formulam numeramus eam, quam Germinius Sirmienfis, cum ex Ariano *Homœusianus* factus est, edidit circa annum 366. ut certè conicere licet ex epistola, quam ad illum ea de re scribere eodem anno 15. Calendas Januariæ Ursacius, Valens, Gajus, & Paulus Episcopi Ariani, Sic autem ait Germinius: *Credo & profiteor unum esse verum Deum Patrem, æternum, omnipotentem: & Christum Filium ejus unicum, & Dominum Deum nostrum, de vero Deo Patre verum Dei Filium, ante omnia genitum, divinitate, charitate, maiestate, virtute, claritate, vita, sapientia, scientia, Patri per omnia similem, utpote perfectum de perfecto genitum...*

ARTICULUS VIII.

Utrum Eusebius Cæsariensis fuerit Arianus.

Eusebius Cæsariensis Ario & ante & post Nicænam Synodum impensè fuisse, dubium non est: Ari enim ab Episcopo suo Alexandro condemnati patrociniū suscepit, & doctrinam ejus ne condemnare coqueretur, in Nicæna Synodo, quoad potuit, tergiversatus est, neque ex animo, sed solum ex metu, ne scilicet Imperatoris gratia & episcopatu excideret, Symbolum subscripsit. Postea vero Ario & Ariani conjunctissimus fuit. Insignis calumniæ magno Eustathio impactæ conscius & particeps, in sanctissimum virum, strenuum catholicæ fidei defensorem, unâ cum aliis nequissimis Ariani Episcopis, iniquissimam sententiam tulit in Antiocheno conventiculo, eumque abdicavit. In Tyrio Conciliabulo adversus S. Athanasium præles sedit, & ob ficta crimina, violatis juribus omnibus, eum exauctoravit.

Præterea, ut observat Photius in Bibliothecæ suæ Codice 127. Eusebius in libris suis de vita Constantini, de Ariana hæresi nihil manifestè commemorat, neque an Constantinus illi aliquando adhaerit, neque an eam abjecerit, sed neque an rectè, an secus senserit Arius, tamen necesse est eum compelleret horum meminisse, quando & magna pars fuit Synodus rerum à Magno Constantino gestarum, & alioquin illa ipsa vicissim postulat exatissimam his de rebus historiam. Itaque dissensionem quidem ortam Arium inter & Alexandrum commemorat (sic nimirum hæresim appellare, ac tegere videtur,) ac dissidii hujus causa valde indolentem Imperatorem... Synodum undique convocasse,

& natam contentionem pace permixtas. Quæ tamen neque accurate, neque perspicue ab eo scribuntur. Quare præ pudore videtur hic Arium, & à Synodo factum contra illum decretum publicare noluisse, ut nec ejus erroris socios, aut simul expulsores justam ultionem; quin neque illam, quam divinitus sumptam omnis oculus vidit, justam Arii vindictam: quando horum nihil in lucem proferens, Synodi ipsius, rerumque in ea gestarum historiam obiter tantum percurrit. Quo etiam fit, ut de divino Eustathio narraturus, ne nominis quidem meminit...

Apud Thea.
lib. 1. hist. c. 5.

Adde quòd Arius ipse in sua ad Eusebium Nicomediensem epistola, Eusebium Cæsariensem jactet ut doctrinæ suæ defensorem, cum ait: *Et quoniam Eusebius frater tuus Episcopus Cæsareæ, & Theodotus... asserunt Deum principii omnis expertem existere ante Filium, anathemate damnati sunt.* Imò & Eusebius Nicomedienfis in sua ad Paulinum Tyri Episcopum epistola taciturnitatem seu segnitiam ejus in defendendo Ariano dogmate vituperans, laudat Eusebii Cæsariensis in eodem dogmate tuendo studium. *Nec, inquit, Domini mei Eusebii in tuenda veritate studium silentio mandatum est, sed ad nostras usque aures pervenit: nec tua, Domine, in eodem negotio taciturnitas.* Neque solum ante, sed etiam post Nicænam Synodum, Ariani ut suum vendicabant Eusebium Cæsariensem, & ejus autoritate nixi, Nicæno Concilio oblatrabant. Quibus respondebat S. Athanasius, Eusebium Nicænam formulam subscripsisse, eamque Ecclesiæ suæ misisse legendam, dicendo illam esse Ecclesiæ fidem, & Patrum traditionem: quo facto probavit ipse, se prius & temerè errasse, & frustra contra veritatem pugnas, miserumque prorsus in eo fuisse, quòd, ut se purgaret, coactus sit Arianos accusare, quòd illi scripsisset, non fuisse Filium, antequam gigneretur. Dum autem illum sic miserum fuisse ait, manifestè significat, eum, Arianos accusando, doctrinæ suæ auctores, vel socios accusasse.

Apud eund.
cod. lib. c. 6.

In lib. de de.
cretis Syn.
Nicæne.

Denique quàm malè audierit Eusebius Cæsariensis, colligi potest ex aliorum multorum testimoniis. Nam S. Hilarius lib. 1. ad Constantinum, dicit Eusebium illum unum fuisse ex Ariana impietatis autoribus. *Nuper didicimus, inquit, commenta hæc fuisse inventa, & à quibus Eusebius, & à Narcisso, &c. S. Epiphanius hæc. 68. n. 7. Eusebium accenset iis, qui in Ariatorum inanissimum dogma propensores erant.* Theodoretus lib. 1. hist. c. 21. numerat Eusebium inter eos, quos *labes Ariana commaculaverat.* S. Hieronymus vocat Eusebium *Ariane signiferum factionis*, lib. 1. apolog. contra Rufinum c. 2. *Arianorum principem*, lib. 2. c. 4. *Hominem Ariarium*, lib. 3. c. 4. *Hæreticum hominem*, eod. lib. c. 10. *Arii apertissimum propagatorem*, ep. 65. ad Pammachium & Oceanum. Denique lib. ad Ctesiphontem, de eodem Eusebio sic ait: *Fuisse Ariarium, nemo est, qui nesciat.* Hunc tamen Eusebium excusare, & ab omni Ariana hæreseos suspicione liberare conatur, Socrates lib. 2. c. 21. Sed contra Socratem sit

RESPONSIO.

Eusebius Cæsariensis Arius fuit, non solum favore & patrociniis, sed etiam opinione & sententia.

Prob. 1. Ex lib. 7. Preparationis Evangelicæ, ubi distinguit tria rerum omnium principia. Ergo, inquit, post illam, cujus nec principium, nec ortus ullus est, Dei præpotentis essentiam, principium illud statuere (Hebræi, hoc est, Scriptores sacri) quod non aliunde, quàm ex ipso Patre genitum, adeoque primogenitum sit, quodque paterni consilii, ac voluntatis adiutor, integram atque perfectam imaginem referat. Hoc porro longe multumque rebus, quæ facta postea sunt, omnibus antecellere: quàm ob rem illud modò Dei imaginem, modò Dei potentiam, modò Dei sapientiam, modò Dei Verbum, imò & summum Domini exercitus Imperatorem, & magni consilii Angelum appellare solent.

Jam quæ principium illud consequantur, spirituales intelligentesque naturas, vel ob earum multitudinem, vel ob formam varium multiplexque discrimen, humanam

nam rationem assequi non posse, nisi quantum exemplis quibusdam augurari & conicere licet, ex eorum quae videntur, hoc est, solis, luna, siderum, ipsiusque cœli, quod ambitu suo cuncta complectitur, analogia & comparatione depromptis. Alia enim est claritas solis, alia lunæ, alia stellarum, inquit divinus Apostolus, stella enim à stella differt in gloria.

Nobis igitur simili utrumque modo de incorporearum illarum intelligentiumque naturarum ordine sentiendum: ut vis illa quidem immensa Dei præpotentis, omnique oratione major, confertim ac simul universa comprehendat: tum Patrem consequatur Verbi divini potentia, quæ reliqua pariter & molitur, & illustret, quam ob causam lux vera, & iustitia sol ab Hebræis nominari consueverit.

Deinde post secundam illam naturam, lunæ quasi loco, sancti Spiritus natura succedat, quem ipsi quoque (Hebræi) in principe illa, regiaque huius universitatis principis dignitate graduque constituunt, quod illum etiam rerum earum, quæ nate postea sunt, hoc est, quæ inferiorem in ordinem, classemque conjecit, ipsius ope, ac benignitate indigeant, principium summus rerum architectus omnium esse voluerit. Porro sic ille tertium locum obtinens divinarum, quibus abundat, facultatum atque virtutum rebus humilioribus copiam facit, ut ipse vicissim ab altero quodam, hoc est, à Deo Verbo, suas opes accipiat, quem paulò ante secundum à summa illa Dei præpotentis, oriunque carente natura posuimus.

Is (nempe Deus Verbum) Patris liberalitate dives, ex eoque tanquam ex jugi perennique fonte, unde scaturiat divinitus, hauriens, cum universis pariter, ipsoque adeo Spiritu sancto, qui omnium maxime secum proximèque conjunctus est, ceterisque deinceps intelligentibus, divinisque virtutibus, luminis sui radios affatim prolixèque communicat.

Enim vero, principium illud universi, ortu carens, fontemque bonorum omnium, divinitatis, vitæque simul ac luminis, & omnis omnino virtutis auctorem, primorum omnium primum, principiorumque principium, vel potius omnem principium, primique rationem, & quicquid seu verbis explicari, seu cogitatione comprehendendi queat, infinitè prætergressum; ea quidem omnia, quæ immenso virtutum suarum ac facultatum sinu complectitur, cum primo tantum factu communicare, quod is solus eam, quæ reliquorum omnium vim captumque superat, paternorum bonorum abundantiam capere ac sustinere possit: at verò naturis aliis singularibus, pro sua cuiusque dignitate, proque eo ac ferè singula possumt, singulares etiam distinctasque particulas, secundum principium tanquam interpretis & sequestris opera dividere: sic tamen, ut quæ numeris omnibus absoluta, summaque sanctitatis prædita sunt, ea tantum illi, qui tertius ab ipso numeratur, quique sequentium item naturarum dux & principium est, Filii sui paternorum bonorum dispensatoris manibus largiatur.

Ita cuncti Hebræorum Theologi, secundum præpotentis Dei, rerumque omnium moderatoris nomen, ac primogenitam illius sapientiam, tertiam hanc sanctamque virtutem, quem sanctum illi Spiritum nominant, quique divinitus afflatus olim Prophetas collustrabat, Deum esse consentiunt.

Et inferius: Postremo simul universa cohortatur (Plates regius) ut cum eodem Filio, sanctoque Spiritu, spiritales quoque & rationis prædita animantes, quaecumque pariter in cœlo visuntur, ipsumque adeo cælum, quaque ambitu suo comprehensa tenet omnia, præpotenti uni Deo, summoque rerum omnium Regi ac Principi, cunctorumque principia, tanquam molitori, architecto, moderatori, ac servatori convenientem hymnum, & promptum verba ex Theologia carmen conjunctis vocibus modulentur.

Hæc sunt sublimis quidem ingenii, sed fidei obsequium & servitutem præ superbia dedignantis, fucata commenta seu deliria. Juxta Eusebium igitur tria sunt principia. Primum est universi principium, ortu carens, summus rerum omnium architectus, fons bonorum omnium, divinitatis, vitæ, luminis, & omnis omnino virtutis author, primorum omnium

Simonnet Theol. Tom. I.

primum, principiorumque principium, vel potius, omnem principium, primique rationem infinitè prætergrediens; uno verbo, præpotens unus Deus, cujus vis immensa & ineffabilis, confertim ac simul universa comprehendit, & qui Pater in Scripturis nominatur.

Secundum principium non aliunde quàm ex primo principio genitum, adedque unigenitum est. Hic autem Eusebius his vocibus, genitum & ingenitum, lectori illudit: hic enim per generationem non intelligit actionem productivam termini ejusdem aut numero, aut saltem specie naturæ cum producente, sed actionem productivam, seu creativam termini, excellenti quodam modo participantis perfectiones suppositi producentis, seu creatoris.

Itaque quia secundum principium excellenti quodam modo primi principii perfectiones participat, integram & perfectam ejus imaginem refert ad eum penè modum, quo effigies regis, exquisitissimè depicta, ipsum repræsentat integrè & perfectè: tantum enim discrimen statuit Eusebius inter primum & secundum principium, quantum interest inter Regem ipsum, & effigiem ejus, quantumvis exquisitè depictam.

Secundum principium appellari solet à sacris Scripturibus, modò Dei imago, modò Dei potentia, modò Dei sapientia, modò Dei verbum, imò & summus Imperator exercitus Domini, & magni consilii Angelus, non quia ejusdem est, vel paris cum primo principio naturæ & excellentiæ, sed quòd longè multumque rebus, quæ facta postea sunt, omnibus antecellat.

Secundum principium primi præcipuum instrumentum est, consiliorum ejus ac voluntatis adiutor, primus ejus, non unicus factus, bonorum ejus dispensator, dives non ex se, & ex proprio fundo; cum ex se, & ex proprio fundo non habeat sufficientiam ad existendum, & ad essendum actu id, quod est; sed ex liberalitate Patris, seu principii primi, quod illi dedit esse id, quod est, non ex aliqua necessitate, vel indigentia, sed ex pura benevolentia, & libera voluntatis determinatione.

Tertium principium est sanctus Spiritus, quem sacra litteræ ad regiam hujus universi principii dignitatem & gradum evehunt; quem re ipsa primum principium, seu summus rerum omnium architectus liberaliter voluit esse principium rerum earum, quæ post eum nate seu productæ sunt, & ad inferiorem ordinem classemque conjecit, quæque illius ope atque benignitate, primo principio ita statuente, indigent.

Primum principium, ortu carens, nullo indigens, sibi plenissimè sufficiens, omne bonum in se complectens, ex libero & liberali se se ad extra diffundendi consilio, produxit secundum principium; & producendo, ea omnia, quæ immenso virtutum suarum ac facultatum sinu complectitur, cum illo, non tamen sine limitatione aliqua, communicavit: per secundum verò principium, tanquam per instrumentum suum, produxit non solum naturas alias singulares, quibus singulares distinctasque perfectionum suarum particulas pro cuiusque dignitate divisit, sed etiam tertium principium, illudque maximis donis, & in primis summa sanctitate exornavit, ut dux & principium esset naturarum sequentium, hoc est, creaturarum intelligentium, quæ in inferiori ordine & classe sunt, & post illum productæ.

Systema suum illustrat Eusebius exemplo ex cœlo, sole, luna, & stellis, aliisque rebus sublunariis deprompto. Juxta illum igitur, primum principium se habet instar cœli: sicut enim cælum cuncta entia corporea complectitur, ita primi principii vis immensa, & omni oratione major, confertim ac simul universa comprehendit. Secundum principium se habet instar solis: sicut enim sol ad rerum omnium sublunarium, quæ sunt, productionem concurret, & lunam astra, aliaque corpora lumine suo collustrat; ita secundi principii seu Verbi divini potentia, omnia quæ post

post ipsum sunt, molitur & illustrat, quare lux vera, & iustitia sol ab Hebraeis nominari consuevit. Et verò Patris liberalitate dives, ex eoque, tanquam ex jugi perennique fonte hauriens, luminis sui radios communicat assatim cum universis, ac primum quidem cum tertio principio, seu Spiritu sancto, sibi omnium maximè, proximèque conjuncto, deinde cum cæteris intelligentibus, divinisque virtutibus, hoc est, cum cæteris inferioribus naturis, & intelligentia præditis.

Tertium principium se habet instar lunæ: sicut enim luna post solem, & ope luminis à sole accepti operatur in rebus sublunaribus, in illaque benignos illos, quibus indigent, influxus transmittit; ita post secundam illam naturam seu essentiam, quæ secundum principium est, lunæ quasi loco, sancti Spiritus, qui tertium est principium, natura succedit, cuius ope ac benignitate indigent res illæ, qui in inferiori ordine, classeque sunt. Sic autem tertium hoc principium divinorum, quibus abundat, facultatum atque virtutum rebus humilioribus copiam facit, ut ipsum vicissim ab altero, nempe secundo principio, quod Deus Verbum dicitur, suas opes accipiat.

Tres igitur Eusebius distinguit essentias, naturas, substantias, distinctas & diversas inter se; sicut inter se distinctæ sunt, & diversæ, cæli, solis, & lunæ essentia. Prima est primi principii essentia, quæ summa est, proindeque nec superiorem, nec parem habet: summo enim superius aut æquale nihil est, vel esse potest: principium non habet, nec ortum, quia sibi sufficit ad existendum; unde essentialiter existit, ac proinde ex omni parte æterna est, sicut & ex omni parte illimitata, atque immenso sinu suo perfectiones omnes possibiles modo perfectissimo complectens. Unde essentia est illius, cui soli verè & propriè Deum esse competit, seu essentia præpotentis unius Dei, qui summus rerum omnium architectus est.

Primam & supremam essentiam immediatè sequitur altera, quæ est secundi principii essentia, omnium essentiarum productarum præstantissima; imò & in superiori quodam perfectionis gradu constituta, ad quam nulla alia essentia producta pertingere potest; contingenter tamen existens, utpote liberè producta à primo principio ante omnia quidem tempora, sed non ab æterno.

Secundam denique essentiam subsequitur tertia, quæ est tertii principii essentia, quam primum principium per secundum, ut instrumentum, & adiutorem suum, quia liberè voluit, produxit, minorem quidem essentia secundi principii, sed longè superiorem cæteris omnibus etiam intelligentibus, & ratione præditis, quarum voluit illam esse ducem & principium: unde secundi principii Filii sui, paternorum bonorum dispensatoris, manibus, quæ numeris omnibus absoluta, summeque sanctitatis prædita sunt, & liberaliter contulit.

Ex hac porro Eusebii doctrina hæcenus exposita, manifestum est, cum 1. Patris, Filii, & Spiritus sancti non unam & eandem essentiam, & naturam asserere, sed tres distinctas, diversas & inæquales, quarum tertia à secunda, secunda à prima superatur & exceditur in perfectione. 2. Soli Patri veram & propriè dictam divinitatem attribuire, cum ei soli attribuat characteres veræ & propriæ dictæ divinitatis. 3. Magnificis quidem & phaleratis verbis, quò legentium animis virtus suam instillet securius, non solum Spiritum sanctum, sed etiam Filium ad creaturarum conditionem deprimit, eique tantum, supra reliqua omnia, quæ à Deo condita sunt, certum perfectionis gradum, propter quem uterque latè & improprie Deus in sacris litteris appellatur, concedere.

Pater hoc vel maximè, 1. Ex eo quòd dicat utriusque productionem liberam fuisse Patri, & ita utrumque sic esse, ut poterit non esse: item utrumque opes suas seu perfectiones liberalitati Patris debere, ac proinde illis carere potuisse: quòd est utrumque mutabilem & convertibilem esse: quòd quarto modo proprium creaturarum est. 2. Ex eo quòd asserat Fi-

lium & Spiritum sanctum cum universis creaturis, præpotentem unum Deum, summum omnium rerum Regem ac Principem, cunctorum principium, laudare & revereri tanquam molitorem, architectum, moderatorem, ac servatorem universorum. Porritne clariùs rebus creatis accensere Filium & Spiritum sanctum, solique Patri divinitatem asserere, Patri, inquam, quem præpotentem unum Deum, & summum rerum omnium Regem ac Principem vocat? Quem ait à Filio & Spiritu sancto, ut universorum, ac proinde ipsiusmet Filii atque Spiritus sancti molitorem, architectum, moderatorem, & servatorem laudari, & adorari?

Confirm. 1. Ex libris Demonstrationis Evangelicæ, ut lib. 4. c. 1. Patrem vocat primum ac sempiternum, solumque non genitum, ac supremum auctorem universi, omniaque & gubernantem & regentem Deum. Et paulò inferius sic loquitur: Cum Deus vellet, utpote qui solus sit bonus (per essentiam,) omnisque boni & principium & fons, divitiarum suarum thesaurus pluribus impertiri, essetque jamjam omnem rationalem creaturam in lucem producturus... cumque id, quòd futurum erat, tanquam Deus cognitione præciperet, sentiretque hæc universa antequam fierent, tanquam in magno corpore aliquod caput posulatura, unum omnis opificii dispensatorem, eundemque & ducem & regem universi præficiendum putavit.

Et paulò post sic ait: A Prophetis discere potest, qui vult, unum esse omnium rerum principium, nempe Patrem, ac potius principio superius & prius, primoque antiquius, & gignendis rebus ipsa unitate verius, omni appellatione præstantius, quòd neque dici, neque enunciarì, neque excogitari potest: bonum quòd est causa omnium rerum, quòd vim efficiendi, juvandi, providendi, servandi, in se habet: qui unus ipse ac solus est Deus, ex quo omnia, per quem omnia sunt... ita quodcumque vult, id etiam, continuo ex qua sola causa est, omnia, quæ genita sunt, id acceperunt, ut essent, utque existerent, ac durarent; sunt enim illo volente. Vult autem idcirco, quòd suapte natura bonus est.

Cap. 2. vocat Filium perfectum perfecti opificii, sapientis sapientem fabricationem, bonum administrum à Patre susceptum, ut quasi per unum penitus sapiens, vivensque instrumentum, artificialemque ac omnis scientie vim in se habentem regulam, universa ab ipso regerentur. Et cap. 4. hæc habet: Optimus Pater unum judicavit unigenitum, ac dilectum Filium, omnium rerum, quæ creandæ essent, opificio præfici oportere. Et lib. 5. cap. 1. Legimus, atque unicuique maximi Dei Filius, qui, &c. at enim in ingenta maximi Dei natura, & in unici ejusdem primoque geniti Filii procreatione, &c. Et c. 2. Ipsum hunc (Filium) super iis, & Deum & regem à supremo Deo unctum esse docet, &c. Et cap. 4. Propterea quòd in eo (Filio) ipse habitet Deus supremus, videlicet Pater, universique Deus. Cap. 3. in hæc verba, Dixit Dominus Domino meo, dixerat: Salvatorem ac Dominum nostrum, ipsum primogenitum omnis creaturæ Dei Verbum... præfens Psalms Dominum vocat, docetque eum esse confessorum simul & Filium supremi Dei, rerumque omnium Domini... Vide nunc & ille Spiritus sanctus in Prophetis summet ipsius Dominum secundum post eum, qui Dominus est universorum, vocet?

Juxta Eusebium, Pater est primus, ab æterno existens, ac supremus auctor universi; unus est omnium rerum principium; ineffabilis est, solus, & incomprehensibilis, atque omnipotens; rerum omnium Dominus; solus per essentiam bonus, omnis boni fons & principium; causa rerum omnium, ex qua sola omnia, quæ producta sunt, id acceperunt, ut essent, utque existerent, & durarent; quia quæcumque præter ipsum sunt, sunt ipso liberè volente; & si nollit sese ad extra diffundere, præter ipsum nihil esset; atque ita quæcumque præter Patrem sunt, existunt, durant, sunt, existunt, & durant contingenter.

Juxta Eusebium, Pater Dominus est universorum, quo nomine omnia alia præter Patrem entia, adeoque

que & ipsum Filium comprehendit Eusebius, Deus est universi, adeoque & ipsius Filii. Maximus est Deus; supremus est Deus: maximus autem & supremus parem non admittit; ac proinde unus & solus est Deus, ex quo omnia, & per quem omnia.

Filius verò, juxta eundem, Patris est opificium, fabricatio, administer, instrumentum vivens, artificialis regula, primogenitus omnis creaturæ, hoc est, à solo Patre ante alia omnia, quæ condita sunt, productus: Pater enim, qui solus suapte natura bonus, cuique soli essentialiter adeoque necessario existere competit, cum libero voluntatis suæ consilio vellet pluribus impertiri divitiarum suarum thesauros, & jamjam omnem rationalem creaturam esset producturus, judicavit unum totius opificii dispensatorem creandum esse, eundemque & ducem & regem & caput universi præficiendum. Hic Patris Filius dicitur, tum quia solus à solo Patre productus est, non quidem naturali necessitate, sed ex libera voluntatis determinatione, neque ab æterno, sed paulò ante tempora & secula omnia, quæ cum aliarum creaturarum productione cæperunt, tum quia ob excellentissimam perfectionum divinarum participationem, simillima quædam est Patris effigies externa, infinitis tamen partibus prototypo minor, ab eoque discrepans.

Denique juxta eundem Eusebium, Spiritus sanctus verbis illis Scripturæ, *Dixit Dominus Domino meo, &c.* duplicem Dominum agnoscit: unum immediatum, nempe Filium, à quo immediatè productus est; & alterum mediatum ac supremum, nempe Patrem, qui universorum Dominus est, quia omnia condidit, Filium quidem per se solum, cætera verò per Filium, ut instrumentum, & administrum, qui Patri dat operam, & omnia quæ sunt facit, ut sint, eademque disponit.

Confirm. 2. Ex libris de Ecclesiastica Theologia, contra Marcellum Ancyranum, post Nicænam Synodum exaratis. Nam lib. 1. cap. 11. sic loquitur. *Sciatis oportet, quod utcumque licet Filium profiteamur Deum, unus tamen, nostra sententia, Deus sit: ille nimirum qui solus principia caret, qui ingenuus, qui propriam à se possidet divinitatem, qui ipsi insuper Filio existendi causam, & taliter existendi dedit. Per quem & ipsum se Filius constituitur vivere... quam ob causam nostrum ille Deum esse docet Patrem, atque suum Deum... Sed & caput quoque Filii esse Deum docet Apostolus... Cum verò unicum sit principium, caput etiam unicum sit, quomodo fiet, ut sint duo Dii, & non unus, nempe ille solus, qui nullum se superiorem habeat: cui nullus alius causam subsistendi contulit? qui, ut suum peculium quoddam, deitatem imprincipiatam & ingeneratam cum monarchica potestate suprema possidens, Filium participem fecit suæ vitæ & divinitatis, suam omnia subiecta ei tradidit, &c. cui obtemperans unigenitus Filius, semetipsum exinanivit... quem precibus interpellat, cui obedit, cui gratias agit; quem solum unicum verum Deum credere nos docet; quem se majorem proficitur, quemque adhuc super omnia, suum quoque Deum esse, nos omnes, & singulos scire voluit.*

Et lib. 2. c. 7. hæc habet: *Neque necesse est cum duos Deos fateri, qui duas admiserit hypostasas. Nam neque illas honore pares ponimus, neque ambas principio carentes, aut ingenuas: sed unam ex illis ingenuam, sine principia existentem; alteram verò genitam, & Patrem sui ipsius principium possidentem. Quam ob rem & ipse Filius, Deum suum docet esse Patrem suum... Quocirca unus Deus apud Ecclesiam prædicatur, Filii Pater. Filius autem, quando cum Patre comparatur, non jam Patris ipsius Deus dicitur, sed Filius unigenitus... Honorat, adorat, & veneratur suum Patrem, Deum eum & ipsius Deum inscribens... Quibus omnibus ostendit se alium à Patre, & paternam gloriam majorem insinuat esse, cum se ab illo missum dicat, &c.*

Quòd autem his locis Eusebius de Filio, non secundum humanitatem assumptam, sed secundum essentiam propriam loquatur, manifestum ex eo est,

Simonet Theol. Tom. I.

quòd hic probet Patris & Filii non unam esse hypostasim, sed duas, neque tamen inde sequi duos esse Deos. Itaque, juxta Eusebium, Pater non solum noster est Deus, sed etiam Fili, qui ei obedit, preces offert, gratias agit; quem honorat, adorat, veneratur; quem se majorem proficitur; cui se gloria imparem insinuat; quem solum unicum verum Deum credere nos docet.

Item, juxta Eusebium, quamvis Patris & Filii duæ ac distinctæ asserantur hypostasas, & uterque dicatur & sit Deus, non tamen asseruntur duo Dii, non quia una & eadem utriusque est essentia seu substantia, sed quia unus est Deus improductus, alter productus, & ita unus est Deus per essentiam, alter verò per participationem tantum; unus est Deus supremus & maximus, inferior alter & minor; unus est Deus verè & propriè, quia, ut suum peculium quoddam, deitatem imprincipiatam & ingeneratam cum monarchica potestate suprema possidet; alter verò non est Deus, nisi larè, secundum quid, & cum addito destruyente veram & propriam rationem divinitatis; quatenus idcirco Deus dicitur & est, quia à solo Patre productus est, & produci potuit, & vi suæ productionis excellenti quodam modo, ad quem aliæ res creatæ pertingere nequeunt, deitatem imprincipiatam & ingeneratam participat, estque illius absolutissima quædam effigies extima. Quod re ipsa nihil aliud est, quàm Filium eatenus dici & esse inferiorem & minorem Deum, quatenus vi suæ productionis creaturam omnium excellentissimam creatura est. Eusebius igitur ante & post Nicænam Synodum Arianum dogma propugnavit.

ARTICULUS IX.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. Eusebius agnoscit Filium esse verè ac propriè Deum: nam v. g. lib. 1. de Eccl. Theolog. c. 8. sic loquitur: *Ecclesie unum Deum prædicat, & eundem esse docet Patrem & omnipotentem: Patrem quidem unius solius Christi; omnium autem Dominum, & conditorem, & Deum: ad eundem quoque modum Dei Filium unigenitum agnoscit eum, qui ante omnia sæcula de Patre fuit genitus... viventem verè Filium, cum Patre coexistentem, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita; inenarrabilibus... rationibus de Patre genitum, ad salutem universi procurandam: non similiter aliis subsistentem, nec vitam viventem cum illis per rem, qui ab eo sunt creati: solum de solo Patre genitum; ipsammet vitam viventem. Ergo, &c.*

R. n. ant. Cujus falsitas satis superque jam demonstrata est. Ad locum citatum **R.** minimè ex eo probari id, quod intenditur. Nam in eo Eusebius dicit, unum Deum ab Ecclesia prædicari, & unum illum Deum esse Patrem omnipotentem, qui omnium Dominus, & conditor, & Deus est; quibus verbis Filium à vera ratione divinitatis excludit; cum nomine, *omnium*, comprehendat etiam ipsam Filium. 2. Patrem esse solius Filii Patrem, quia Pater solum Filium per se immediatè produxit ad excellentissimam quandam sui similitudinem & imaginem; cætera verò omnia condidit per ipsum Filium, tanquam causa principalis per instrumentum.

3. Dicit quidem Filium à Patre genitum fuisse ante omnia sæcula, quia sæcula accendit rebus, quæ per Filium conditæ sunt: at non dicit genitum fuisse ab æterno; non enim ait Filium Patri coexistere, ut significet Filium esse Patri coæternum, sed ut significet Filium habere propriam hypostasim, & distinctam atque diversam ab hypostasi Patris.

4. Dicit Filium esse Deum de Deo, sed Deum inferiorem & minorem de Deo supremo & maximo; item esse lumen de lumine, sed lumen diversum & minus; item esse vitam de vita, sed vitam diversam, participatam, contingentem, & inferioris ordinis ac vita per essentiam.

O 4 5. Di.